

Uvod

1.1 ŠTO JE CENTAR ZA ONLINE BAZE PODATAKA?

Centar za online baze podataka zajednički je projekt Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, CARNeta i Instituta Ruđer Bošković, pokrenut s ciljem da se hrvatskoj akademskoj istraživačkoj zajednici omogući pristup najvažnijim svjetskim bazama podataka.

U svim svojim aktivnostima Centar usko surađuje s bibliotekama u sustavu znanosti i visoke naobrazbe čime jamči osiguravanje pristupa bazama podataka koje su najkvalitetnije i najpotrebnije korisnicima.

Centar je započeo s radom 1995. godine, nudeći samo jednu bazu podataka – Current Contents. Godine 2006. posjeduje licencije za trideset i pet svjetskih baza podataka, koje su bez naknade hrvatskim znanstvenicima, djelatnicima ustanova visoke naobrazbe i studentima dostupne isključivo putem CARNetove mreže. Uz kvalitetne baze podataka koje se nalaze u otvorenom pristupu, Centar svojim korisnicima početkom 2007. g. nudi šezdesetak baza podataka.

Neke baze podataka smještene su na lokalnim poslužiteljima, dok se većini baza podataka pristupa preko poslužitelja samih proizvođača baza.

1.2 ZAŠTO KORISTITI ONLINE BAZE PODATAKA?

Iako se na Internetu danas mogu pronaći brojne korisne informacije, baze podataka zbog svoje organizacije, preglednosti i visoke relevantnosti obrađenih podataka predstavljaju nezaobilazan izvor pouzdanih informacija.

Proizvođači baza podataka ugledne su ustanove koje jamče jedinstvenost, ujednačenost, pouzdanost i kvalitetu informacija koje uključuju. Publikacije koje se obrađuju i nude kroz baze podataka najčešće su odabrane kao najkvalitetnije između mnoštva sličnih. Pregled znanstvenog područja koji korisnik dobiva pretražujući baze podataka cjelovit je i obično uključuje dugačko vremensko razdoblje¹. Mogućnosti pretraživanja baza podataka brojne su i osiguravaju dobivanje ciljanog odgovora na korisničko pita-

nje. Prikaz rezultata je pregledan, a poveznice osiguravaju jednostavan pristup cjelovitom tekstu, ako mu je osiguran pristup pretplatom.

Mogućnost mrežnog pristupa najrelevantnijim bazama podataka iz pojedinog znanstvenog područja jedna je od nužnih pretpostavki znanstveno-istraživačkog rada.

Pretraživanjem baza podataka moguće je saznati mnoge zanimljive i korisne činjenice. Navest ćemo samo neke primjere:

- kako se kod odraslih osoba dijagnosticira disleksija?
- imate li za napredovanje u zvanju dovoljno objavljenih radova u časopisima koje uključuje baza podataka Current Contents?
- koji su pregledni radovi o odlaganju radioaktivnoga otpada iz nuklearnih elektrana objavljeni u posljednje tri godine?
- kako doći do podataka o radu prof. Goodmana, kojem ne znate točnu referencu, ali vam je poznato da je objavljen u posljednjem broju časopisa Journal of Pharmacology?
- je li netko napisao doktorsku disertaciju o kritičnim strujama u masivnim uzorcima visokotemperaturnih supravodiča?
- koliko je radova u bazi Medline izvorno objavljeno na hrvatskom jeziku?
- koliko su radova u bazi podataka Current Contents objavili autori navodeći u svojoj adresi Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci?
- koji su najnoviji objavljeni radovi o utjecaju onečišćenja na dišne probleme kod djece?
- kako jednostavno doći do odgovora na obična pitanja kao što su "Utječe li zračenje mobilnih telefona na zdravlje?" ili "Skraćuje li redovito uzimanje C-vitamina trajanje prehlade?"

"KORIŠTENJE ONLINE BAZA PODATAKA OMLUĆUJE ZNANSTVENICIMA U HRVATSKOJ DA BUDU U TIJEKU S NAJNOVIJIM ZNANSTVENIM DOSTIGNUĆIMA UNUTAR NJIHOVOG ZNANSTVENOG PODRUČJA."

¹ Prethodnice baza podataka vrlo su često indeksne publikacije koje su objavljivane već u 18. stoljeću. Npr. poznati Index Medicus, koji je kasnije uključen u Medline bazu podataka, počeo je izlaziti 1879. godine.

1.3 KAKO POSTATI KORISNIK?

Baze podataka i programi za pretraživanje za koje sredstva osigurava Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, dostupni su bez naknade svim zainteresiranim članovima istraživačke i akademske zajednice u Republici Hrvatskoj:

- zaposlenima u visokoškolskim ustanovama te znanstveno-istraživačkim institutima
- studentima, neovisno o njihovom statusu
- ostalim definiranim grupacijama (npr. biomedicinski konzorcij).

Sredstva za redovitu godišnju pretplatu baza podataka osigurava Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Korisnici mogu pristupiti isključivo onim bazama podataka kod kojih je njihova matična ustanova navedena u licenciji proizvođača baze podataka. Većina je baza podataka dostupna cijeloj akademskoj i istraživačkoj zajednici, dok licencije za manji broj baza obuhvaćaju samo dio ustanova.

Kako cijenu licencije najčešće uvjetuje broj uključenih ustanova, ovisno o raspoloživim sredstvima, u licenciju nastojimo uključiti ustanove s najvećom koncentracijom znanstvenika iz područja koje pokriva baza podataka. Licencije za takve baze nastojimo s vremenom dopuniti i proširiti, stoga vas upućujemo na web stranicu <http://www.online-baze.hr/>, gdje možete pronaći najnovije podatke o licencijama za pojedine baze (Baze podataka → abecedni popis baza podataka → naziv pojedine baze → licencija/ustanove uključene u licenciju).

Posebnu kategoriju korisnika čini tzv. biomedicinski konzorcij koji obuhvaća 82 bolnice i svim njihovim djelatnicima osigurava pristup najvažnijim bazama podataka, elektroničkim časopisima i elektroničkim knjigama iz područja biomedicine.

1.4 KAKO PRISTUPITI BAZAMA PODATAKA

Posljednjih godina poseban smo napor uložili u unaprjeđenje pristupa bazama podataka pa je tako danas pristup bazama podataka Centra za online baze podataka moguć na više načina.

1.4.1 LAN

Većina pristupa ostvaruje se preko LAN (Local Area Network) mreže ustanova u sustavu financiranja Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Tako je bazama moguće pristupiti s bilo kojeg računala povezanog na lokalnu mrežu fakulteta, instituta i drugih akademskih i istraživačkih ustanova u zemlji.

Ako ne možete pristupiti pojedinoj bazi podataka provjerite na webu Centra za online baze podataka je li vaša ustanova navedena na popisu ustanova koje imaju pravo pristupa (licencija). Naime, iako je većina baza podataka nabavljena za hrvatski nacionalni konzorcij (CARNet), manji dio uskospecijaliziranih baza podataka (npr. GeoRef, EconLit, PsycInfo i dr.) nabavljen je samo za ustanove koje se bave određenim znanstvenim područjem. U slučaju da vam je baza podataka potrebna u vašem znanstvenoistraživačkom radu, a vaša ustanova nije navedena u licenciji, zatražite proširenje licencije. Ako pak nemate pristup, a vaša je ustanova uključena u licenciju, javite nam IP adresu vašeg računala na help@baze.szi.hr, a mi ćemo učiniti sve da vam osiguramo pristup u što kraćem roku.

1.4.2 Modem

Većini baza podataka moguće je pristupiti i ako koristite CARNetov modemska ulaz. Za korisničko ime i lozinku koji će vam osigurati elektronički identitet u sustavu AAI@Eduhr trebate se obratiti CARNetovom koordinatorskom centru vaše ustanove ili izravno CARNetu.

1.4.3 Kabelski pristup elektroničkim izvorima

Usluga XCARNet namijenjena je članovima akademske zajednice koji iz svojih domova žele pristupiti CARNetovoj mreži. Preduvjet za pružanje usluge XCARNet CARNetovim korisnicima je da žive u zgradi u kojoj postoji moderna mreža kabelske televizije tvrtke DCM. Svim aktivnim CARNetovim korisnicima koji žive na području pokrivenom DCM mrežom nudi se pristup dostupnim elektroničkim izvorima, jedini preduvjet je da imaju valjano korisničko ime u sustavu autentifikacijske i autorizacijske infrastrukture znanosti i visokog obrazovanja (AAI@Edu.hr) za pristup CARNetovoj mreži u gradovima u kojima je dostupna usluga XCARNet.

1.4.4 Bežični pristup mreži

Pristup bazama podataka odnedavno je moguć i preko bežičnog pristupa Mobile CARNet koji vam kao pretplatniku omogućava pristup Internetu s vašeg prijenosnog računala bez korištenja telefonske parice ili mobitela. Navedena usluga omogućava pojedinačni mobilni pristup CARNetovoj mreži putem Vipnetove GPRS/EDGE i UTMS infrastrukture za sve korisnike koji posjeduju elektronički identitet u sustavu AAI@Eduhr uz 50% popusta. Više informacija o usluzi možete naći na: <http://mobile.carnet.hr> ili <http://vmc.vipnet.hr>.

Za pristup bazama podataka moguće je koristiti i bežičnu mrežu vaše ustanove ako osigurava takvu.

1.4.5 Udaljeni pristup putem korisničkog imena i zaporke

Ako pripadate skupini korisnika koja baze podataka želi pretraživati iz svojega doma zatražite da vam osiguramo

udaljeni pristup. U poruci koju ćete nam poslati na help@baze.szi.hr navedite koje baze podataka želite koristiti. Poruku nam svakako pošaljite s vaše službene adrese, a pošaljite nam i detaljne podatke o vama (ime i prezime, ustanova, odsjek, telefon).

1.4.6 Proxy

Ako vaša ustanova ima tzv. proxy server, bazama podataka možete pristupiti korištenjem tog servera s bilo kojeg mjesta, pa i od kuće. Za detalje je najbolje obratiti se računalnom centru vaše ustanove ili administratoru sustava.

CARNet će nastojati u sljedećem razdoblju svim korisnicima osigurati centralni proxy server proxy.online-baze.hr koji će osigurati udaljeni pristup bazama podataka. Centralni proxy server koristit će također AAI@Edu.hr sustav autentifikacije i autorizacije, a o detaljima ćemo vas obavijestiti putem weba Centra za online baze podataka.

I na kraju, u slučaju bilo kakvih problema, možete se obratiti biblioteci vaše ustanove. Kompetentni stručnjaci vični korištenju baza podataka i elektroničkih izvora informacija zacijelo će brzo odgovoriti na svako vaše pitanje, pomoći vam savjetom ili vas uputiti na pravo mjesto.

1.5 TEČAJEVI ZA KORISNIKE

Centar za online baze podataka od samoga je početka uz pristup bazama podataka osiguravao i trajnu izobrazbu korisnika sukladno njihovim potrebama. Od 1997. godine organiziramo redovite *face to face* tečajeve u svim sveučilišnim gradovima, a od 2005. na raspolaganju su i online tečajevi (CARNet – Edupoint). Poučavanje je u oba tečaja usmjereno na svladavanje konkretnih i praktičnih vještina pretraživanja.

Na tečajevima korisnici stječu osnovna znanja o tome koje su im baze podataka na raspolaganju, njihovim posebnostima, strukturi različitih baza podataka te mogućnostima pretraživanja. Također se usvaja i znanje o korištenju Booleovih i ostalih operatora (približnost, učestalost), ovisno o bazi podataka i korištenom programu za pretraživanje. Osim provođenja i pohranjivanja strategije pretraživanja, korisnici uče kako mogu pronađene dokumente prikazati na zaslonu, ispisati ili pohraniti, kako postaviti sustav obavještavanja i personalizirati sučelje za pretraživanje pojedine baze podataka.

Polaznici *face to face* tečajeva koriste računalima opremljene učionice na fakultetima, a sadržaj predavanja stalno se unapređuje prema zahtjevima korisnika. Tečajeve održavamo i na zahtjev pojedine ustanove (također besplatno) za njezine djelatnike. Ako želite održimo tečaj u vašoj ustanovi, javite nam se na help@baze.irb.hr.

Online tečajeve CARNETovog Edupointa pod nazivom "Pretraživanje online baza podataka" moguće je pohađati sa svojega radnog mjesta i tempom koji vam odgovara, što

su neke od prednosti udaljenog učenja. Svaki tečaj ima mentora s kojim komunicirate i koji odgovara na vaša eventualna pitanja i nedoumice te vam pomaže u rješavanju zadataka. Pored mentoriranih online tečajeva moguće je pohađati i online nementorirani tečaj namijenjen korisnicima koji žele samostalno, bez izravne pomoći mentora, teoretski i praktično svladati određene vještine. Takvi tečajevi idealni su i za polaznike koji su završili mentorirane online tečajeve ili *face to face* tečajeve, a željeli bi obnoviti i/ili upotpuniti svoje znanje.

Aktualni raspored svih raspoloživih seminara možete pronaći na adresi <http://www.online-baze.hr/ob/izobrazba>.

"U POSLJEDNJE SE VRNEME PRIČALO O TOME DA ĆE SE IZBACITI FACE-TO-FACE TEČAJEVI I LVESTI SAMO ONLINE TEČAJEVI. MISLIM DA TO NE BI BILO DOBRO."